

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ’NE YÖNELİK BAŞLATMIŞ OLDUĞU ÜYELİK REFORMLARI İLE 15 TEMMUZ BAŞARISIZ DARBE GİRİŞİMİ ARASINDAKİ KORELASYON İLİŞKİSİ

Doğa MIRCIOĞLU*

ÖZET

Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin seyri incelendiğinde uygulamada yapılan değişikliklere odaklanılması oldukça önemli olabilmektedir. Bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliği kapsamında yapılan siyasi reformların Türkiye’de gerçekleşen darbenin başarısızlıkla sonuçlanması arasındaki ilişkiyi analiz etmek olmuştur. Bu bağlamda çalışma, Türkiye’de yapılan siyasi reformların iyileştirici etkisini incelemektedir. Çalışmada kullanılan yöntem ikincil verilere dayandırılarak yapılan betimsel analiz yöntemidir. 15 Temmuz öncesi ve 15 Temmuz sonrası Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri analiz edilerek karşılıklı diyaloglara odaklanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: 15 Temmuz, Türkiye, Avrupa Birliği

Jel Kodları: H77, N44, N45

THE CORRELATION RELATIONSHIP BETWEEN MEMBERSHIP REFORMS THAT TURKEY HAS STARTED INTO THE EUROPEAN UNION AND JULY 15 FAILED COUP ATTEMPT

ABSTRACT

When the course of relations between Turkey and European Union has examined, it has been very important to focus on the changes made in practise. The aim of this study is to analyze the relationship between the political reforms made within the scope of European Union and the failure of the coup in Turkey. In this context, the study investigates the curative effect of political reforms in Turkey. The method has used in the study is the descriptive analysis method based on secondary data. Before and after 15 July, Turkey-European Union relations were analyzed and focused on mutual dialogues.

---

* Doktora Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, dogamircioglu@gmail.com, 0000-0001-8979-3745

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application: 8 Şubat 2023

Düzeltilme Tarihi / Revision Date: 23 Mayıs 2023

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 13 Haziran 2023

Key Words: 15 July, Turkey, European Union

Jel Codes: H77, N44, N45

1. GİRİŞ

Türkiye, kurulduğu tarihten itibaren Batı ile ilişkilerini geliştirme amacı taşımıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nin henüz yeni filizlendiği bir ortamda, üyelik sürecini başlatarak Topluluk ile entegrasyon hedefini gerçekleştirme gayreti içerisine girmiştir. AET ise, Birliğe doğru giden entegrasyon sürecinde zaman zaman duraksamalar yaşasa da belli başlı alanlarda ilerleme göstererek uluslararası sistemde varlığını devam ettirmiştir. Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) arasında yaşanan gelişmeler oldukça uzun bir süreci kapsamaktadır. Bu bağlamda yarım asırı aşan bir süredir Türkiye-AB ilişkilerinden bahsetmek mümkündür. Türkiye, değişen uluslararası sistemde bir taraftan Batı ile olan ilişkilerini dengede tutabilmek adına bir taraftan da çok taraflılığı kaybetmeme gayreti içerisinde yerini almıştır.

Türkiye'nin AB üyelik süreci, birçok bakımdan incelemeye değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin AB üyelik süreci, öne sürülen siyasi kriterleri özümsemesi ile ilişkilendirilmektedir. Türkiye içinde yaşanan siyasi gelişmelere odaklanılması oldukça önemlidir. Bu bağlamda Türkiye'nin iç siyasetinde yaşanan gelişmeler, AB ile olan ilişkilerini etkileyebilmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin sıklıkla darbeler ile karşı karşıya kalması bu duruma örnek gösterilebilir. Çalışmanın temel problemi, Türkiye'nin dönem dönem karşılaştığı darbe sorunudur. Çalışmanın konusu ise gerçekleşen darbeleri inceleyerek Türkiye'nin AB siyasi reformlarına uyum sağlayıp sağlamadığına odaklanmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin analizini yapmak ve 15 Temmuz Başarısız Darbe Girişimini tartışmak olmuştur. Çalışmanın temel araştırma sorusu ise Türkiye'de gerçekleşen 15 Temmuz Darbe Girişiminin başarısız olmasında, AB üyelik sürecinde yapılan siyasi reformların etkisinin var olup olmadığıdır. Buna bağlı olarak çalışmanın hipotezi Türkiye'de adaylık sürecinde yapılan siyasi reformların sivilleşme etkisi yaratarak darbenin önlenmesinde iyileştirici etkisinin olabileceği varsayımdır.

Çalışmanın birinci bölümünde Türkiye'nin Birliğe üye olma talebinden itibaren yaşadığı iç gelişmeleri ve AB ile olan ilişkilerin seyri incelenmiştir. İkinci bölümde Birliğe eklenen Kopenhag siyasi kriterlerinin Türkiye'deki yansımalarına odaklanılmış, sivilleşme, din ve azınlık haklarındaki yeniliklere bakılmıştır. Bu noktadan itibaren Türkiye ve AB arasındaki müzakere süreci incelenerek ilişkilerin ne derece ilerlediği ya da yavaşladığı gözlemlenmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde 15 Temmuz gecesi yaşanan darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanma sebeplerinden biri olarak görülen siyasi reformların etkisi tartışılmıştır. Çalışma boyunca elde edilen bulgular neticesinde sonuç olarak Türkiye'de AB öncülüğünde yapılan siyasi reformların iyileştirici etkisinden bahsetmek mümkündür. Dolayısıyla Türkiye'nin uyum ve reform sürecine devam etmesi iç siyasetinde daha dengeli bir ivme yaşamasını sağlamaktadır.

2. TÜRKİYE’NİN AB UYUM REFORMLARI ÖNCESİ SİYASAL ÇERÇEVESİ VE İLİŞKİLERİN SEYRİ

Türkiye, kurulduğu tarihten bu yana uluslararası ilişkilerde önemli bir aktör olarak varlığını muhafaza etmeye devam etmektedir. Bu bağlamda Türkiye’nin uluslararası ilişkiler ile bağlantısının önemli bir bölümünü oluşturan Türkiye- AB ilişkileri, Türkiye’nin prestiji açısından dikkate değer bir inceleme sağlamaktadır. Dolayısıyla AB’nin hemen hemen her platformda dile getirdiği işleyen bir demokratik sistemin Türkiye’de mevcut olup olmadığı epey tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu ile Avrupa coğrafyasına gelen Türklerin “Avrupalı Devlet” olarak tanınması 30 Mart 1876 Paris kongresi ile resmi bir niteliğe kavuşmuştur. Kağıt üzerinde tanım bulsa da uygulamaya geçememiş bu söylem, Kurtuluş Savaşı sonrasında imzalanan Lozan Antlaşması ile bir kez daha teyit edilmiştir. Türkiye’de kurucu lider Atatürk’ün yapmış olduğu yenilikler neticesinde Batılılaşma sürecine girilmiş, Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Avrupa Konseyi, Kuzey Atlantik Teşkilatı gibi örgütlere üye olunmuştur (Arat, 1995: 587-588).

Türkiye’de çok partili siyasal sisteme geçiş süreci 1950’li yıllarda sağlanmıştır (Kalkan, 2017: 28). Bununla birlikte Türkiye, AET’ye 31 Temmuz 1959 yılında ortaklık başvurusunda bulunarak günümüzde de devam eden ilişkiler ağını başlatmıştır. Türkiye ve AET arasındaki ilişkileri duraksatan olay, 1960 yılında gerçekleşen askeri darbe olmuştur. Bir nevi ikili siyasal yönetimi teşvik eden Milli Güvenlik Kurulu (MGK), Türkiye’nin siyasi sürecinde askeri yapılanmanın bir simgesi olarak görülmüştür (Kalkan, 2017:28). AET’nin askeri darbe sonrası ortaya attığı öneri ise tercihli ticaret antlaşmasıdır. Bu bağlamda Türkiye’nin tercihli ticaret antlaşma önerisini reddetmesi üzerine, 25 Haziran 1963 yılında Komisyon ve Türkiye arasında Ortaklık Antlaşması (Ankara Antlaşması) imzalanmıştır (Uysal, 2001: 141-142).

Ankara Antlaşması üç dönemi kapsayan, sırasıyla; hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönemden oluşan bir antlaşmadır. Hazırlık döneminde Türkiye’nin yerine getirmesi gereken bir sorumluluğu belirtilmemiş, geçiş ve son döneminde ise birtakım yükümlülükler taşıdığı belirtilmiştir. Türkiye’nin isteği üzerine süre ve sıraları belirlemek maksadıyla yapılan görüşmeler neticesinde Türkiye ile Avrupa Topluluğu (AT) arasında 23 Kasım 1970 yılında Katma Protokol¹ imzalanmıştır. 1973 yılında ise Katma Protokol’ün yürürlüğe girmesi ile Türkiye ekonomi politikalarını AT ile uyumlulaştırma yükümlülüğüne girmiştir. Son dönemin tarihinin net olmaması ilişkileri belirsizleştirmiş

---

¹ Katma Protokol’ün ilk kısmında “Malların Serbest Dolaşımı” ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bu bağlamda Katma Protokol’ün ilk kısmında, Türkiye ve AT arasında sanayi ürünleri için Gümrük Birliği kurulması, gümrük tarifelerinin ortak olması ve miktar kısıtlamalarının kaldırılması hedeflenmiştir. İkinci kısmında “Kişilerin ve Hizmetlerin Dolaşımı” ile ilgili konulara yer verilmiştir. Türkiye ve AT arasında işçilerin yerleşme hakkı, serbest dolaşım hakkı, ulaştırma ve hizmet hakları belirlenmiştir. Üçüncü kısmında “Ekonomi Politikaların Yaklaştırılması” ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bu bölümde Türkiye’nin iktisadi konularında Topluluğa nasıl uyum sağlayacağına dair ilkeler üzerinde durulmuştur. Fakat tarım, sanayi ve tekstil ürünlerinde yaşanan gelişmeler, Türkiye’nin ekonomisinde olumsuz sonuçlar doğurmuştur (Aktaran: Uysal, 2001:143-144).

ve 1987 yılında Türkiye tam üyelik başvurusunda bulunmuş ve kabul edilmese de ehil cevabı verilmiştir (Koçak, 2009: 135).

Türkiye bahsi geçen mevcut yıllarda 1971 ve 1980’de tekrar askeri darbe ile karşı karşıya kalmıştır. Böylece askeri kanat, örneğin MGK’nın görünürlüğünü arttırarak bir nevi yürütme organı gibi çalışmıştır. 1980 darbesi ise MGK’nın başbakanla eşit yürütme gücü gibi çalışmasını sağlamış, askeri yönetimin siyasi, ekonomik ve sosyal hayata müdahalesi giderek artmaya başlamıştır. Örneğin 1973 yılında Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) kurulmuş, askeri yönetim kendini sivil yargıya karşı korumaya çalışmıştır. Devlet kurumları olan Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) gibi kurumlarda askeri temsilcilerin sayısı arttırılmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)’nin vergiden muaf ticari işletmelere sahip olmasının önü açılmıştır. AB tarafı ise yaşanan durumu ilerleme raporlarında askeri sınıfın imtiyazlı hale geldiğinin altını çizerek eleştirmiştir (Kalkan, 2017: 29-30).

1980 darbesi ve Türkiye’nin 24 Ocak 1980 ‘de dışa açılma kararları birlikte yaşanmıştır. 1983 yılında sivil yönetimin başa geçmesi ile birlikte Türkiye ve AT arasında ilişkiler tekrardan kurulmaya çalışılmıştır. 1987 yılında gelindiğinde, Türkiye Ankara Antlaşması’ndan bağımsız bir biçimde öngörülen süreyi beklemeden AT’ye tam üyelik başvurusunda bulunmuş ve ehil cevabını almıştır (Aktaran: Özdemir ve Çiftlikçi, 2015: 125). Aynı yıllarda AT tarafının da birtakım olaylarla mücadele ettiğini söylemek mümkündür. Lüksemburg Uzlaşısı, Topluluk içinde önemli bir tedirginlik yaratmıştır. Ayrıca AT kurumlarının işleyişinde gerçekleştirilmek istenen reformların bir sonuç vermemesi, Thatcher’ın Topluluğun bütçesi konusunda elde etmek istediği avantajlar, İrlanda’nın süt kotası fikrini veto etmesi, AT’nin bütçe kaynaklarına katma değer vergilerinden yapılacak katkı oranı tartışmaları, Topluluğun mücadele ettiği konular arasındadır. 1981 yılında Yunanistan’ın katılımı, ardından 1985 yılında Portekiz ve İspanya’nın katılımı Topluluğun “Yeni Bütünleştirilmiş Akdeniz Programı” ile hareket etmesini sağlamıştır (Dinan, 2013: 224-238).

Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerden bahsederken dışarıda yaşanan olayların analizi, ilişkilerin seyirindeki tutumları belirleyebilmektedir. Buna göre yaşanan dış gelişmelerin seyri özetlenecek olursa petrol krizi ve Kıbrıs müdahalesine bağlı olarak ABD ile ilişkiler, Türkiye’nin gümrük tarifelerindeki uyumunun yavaş ilerlemesi ile sonuçlanmıştır. 1980’lerde ise Sovyetler Birliği tehdidinin azalmaya başlaması ile süreç aynı ivmede kalmıştır. Ardından 1996 yılında Ortaklık Konseyi ile gümrük birliği kurulmuştur. 1999 Helsinki Zirvesi ile de Türkiye AB tarafından aday ülke ilan edilmiş ve mevzuat uyumuna başlanmıştır (Ülger ve Özdemir, 2018: 139).

3. AB UYUM REFORMLARININ GETİRDİĞİ YENİLİKLER VE TÜRKİYE’YE ETKİLERİ

AB, kurulmaya başladığı tarihten itibaren birçok ulus devletini dikkatini çekmeyi başarmıştır. Böylece uluslararası arenada Birliğe üye olmak için birtakım girişim çabaları mevcuttur. AB tarafı da Birliğe üye olmak isteyen üçüncü ülkelerin çabalarına sessiz kalmamıştır. Böylece AB, Soğuk Savaş’ın

sona ermesinden itibaren özellikle Doğu Avrupa ülkelerini kendi mekanizmasına uyumlu hale getirebilmek adına çeşitli alanlarda üyelik kriterleri belirlemiştir. Tüm bu yaşanan süreçler değerlendirildiğinde, AB'nin koşulsallık kavramı içerisinde hareket ettiğini söylemek mümkündür. 1993 yılında Kopenhag Zirvesi ile aldığı "Kopenhag Kriterleri" AB'nin koşulsallık ilkesi adı altında asimetrik bir ilişkinin kurulmasını öngörmektedir. Dolayısıyla asimetrik ilişkinin devamlılığını sağlayan süreçte AB tarafı, üçüncü ülkelere yönelik yapılması gereken uygulamaları bildirmekte ve üçüncü ülkeleri Birliğe üye olması için uyumlulaştırmaya teşvik etmektedir. Bir diğer ifadeyle AB, üyelik sürecinin istikrarlı olması adına üye olmak isteyen devlete, sıkı bir disiplin sağlaması gerektiği mesajını vermektedir. Bu bağlamda Kopenhag Kriterleri, siyasi, ekonomik ve AB Müktesabatına uyumu tesis etmektedir (Sobacı, 2011: 89-90). Çalışmanın kapsamı 15 Temmuz Başarısız Darbe Girişimini ele almasından mütevellit Türkiye'deki sivil siyasi yönetimin AB uyum sürecini analiz etmektedir. Bu bağlamda AB uyum reformlarının sadece siyasi kriterleri çalışmanın içeriğini oluşturmaktadır.

AB'nin siyasi kriterleri incelendiğinde toplam beş maddede özetlenebilecek değerleri barındırdığını söylemek mümkündür. Birincisi seçimlerin serbest bir ortamda yapılması sağlanarak yürütmenin anayasada belirtilen görevlerini icra etmesidir. İkincisi bağımsız bir yargının bürokrasi ve askeri sınıfın üstünde sivil denetimi sağlamasıdır. Üçüncüsü tüm vatandaşların din, dil ve kültürel anlamda ayrımcılığa uğramamalarıdır. Dördüncüsü vatandaşların karar alma sürecinde etkin rol oynamalarıdır. Beşincisi ise toplanma, basın ve ifade özgürlüğünün toplumun her kesimine ulaşılabilirliğinin sağlanmasıdır (Kalkan, 2017: 26).

4 Temmuz 2000 tarihinde 4587 sayılı kanun ile beraber Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuş ve Genel Sekreter olarak Büyükelçi Volkan Vural atanmıştır. Komisyon bunun üzerine Türkiye'deki iyileşmeleri gözlemlemek maksadıyla düzenli rapor hazırlamaya başlamıştır. 2001 yılında Bakanlar Konseyi Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesini kabul etmiştir. Katılım Ortaklığı Belgesi ise Türkiye'nin AB'ye üye olabildiğini içeren Kopenhag siyasi ve ekonomik kriterleri ile AB müktesabatını içermektedir. Türkiye ise bu belgeye cevaben Ulusal Programını kabul etmiştir (T.C. Dış İşleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, t.y.).

Türkiye'de AB ile diyalogların geliştirilmesi adına yapılan değişikliklere bakıldığında genel olarak uyum paketlerinden bahsedilebilmektedir. Bu bağlamda 2002 ve 2004 yılları arasında sekiz uyum paketi, 2001, 2004 ve 2010 yıllarında üç anayasa değişikliği paketi ve altı adet yargı reformu paketi meclis tarafından onaylanmıştır. Örneğin işkence ve kötü muamelenin önlenmesi, kadın haklarının korunması, düşünce ve ifade özgürlüğünün genişletilmesi, anadilde eğitim hakkı, idam cezası gibi konular tartışmaya açılmış ve AB'nin değerleri öncülüğünde Türkiye'de kurumsallaştırılmaya çalışılmıştır (Çoban Oran, 2018: 430). Bir diğer ifadeyle AB'nin siyasi kriterleri neticesinde öne sürdüğü yenilikler, Türkiye perspektifinden anayasa değişiklikleri ile sağlanmaya çalışılmıştır. AB'nin değerleri ile Türkiye'nin bu değerlere uyum sürecine geçişi hedeflenmiştir.

3.1. Sivilleşme Etkisi

Türkiye’de askeri yönetimin kökenleri Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşanan birtakım gelişmelere kadar geri götürülebilmektedir. Genç Osmanlılar ve İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1876 tarihli anayasası ile beraber imparatorluğun sınırları içinde etkili olmaya başlamıştır. Aynı şekilde Türkiye’nin kurtuluş mücadelesini temsil eden kadroların asker kökenli olması, siyasi yönetimde de vuku bulmuştur (Aktaran; Afşar, 2019: 744). Yeni kurulan Türkiye’de çok partili siyasal yaşama geçişten sonra Demokrat Parti (DP) yönetimine yönelik yapılan 1960 darbesi ile ülkenin yönetimi bir tarafta sivil yönetim ve onu kontrol eden askeri yapılanma ile ilerlemiştir. 1971 yılında ise tekrar bir askeri müdahalede bulunulmuş, Demirel hükümeti istifa etmiştir. 1980’de yaşanan darbe, Adalet Partisi’ne yönelik olmuştur. Postmodern darbe olarak da anılan 28 Şubat darbesi ise askeri kanadın laikliği tehlikeye düşürdüğü gerekçesiyle Refah Partisi’ne yönelik olmuştur. Ardından 2007 yılında e-muhtıra olarak bilinen bir durum yaşanmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde İslami gelenekten gelen bireylerin aday olmasını engellemek için yapılan bu muhtıra sonucunda mevcut hükümet, erken seçim kararı almıştır (Afşar, 2019: 747-755). 15 Temmuz Başarısız Darbe Girişimi de hesaba katıldığında Türk tarihinin zaman zaman darbeler ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir.

AB ile uyum sağlama amacıyla yapılan değişiklikler neticesinde Türkiye’deki siyasal yönetimin istikrarı sağlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda 2001 yılında Anayasanın 118. maddesi değiştirilerek MGK’daki sivil üye sayısı artırılmıştır. Askeri yönetimin etkisini azaltmaya yönelik yapılan değişiklikler ile birlikte MGK’nın sivil hükümete ulusal güvenlik meselelerinde yalnızca tavsiye vermesi kararlaştırılmıştır. Ek olarak, MGK’nın RTÜK’te üye bulundurulmasına son verilmiştir. AB ise ilerleme raporlarında yapılan değişiklikleri onaylamış ve iyileştirilmelerin gerekliliğini ortaya koymuştur. Buna göre 23 Haziran 2003 yılında meclisten geçen 7. Reform Paketi ile MGK’nın denetleme yetkisine son verilmiş, sivil istihbaratla ilişkisi kesilmiş, MGK’nın genel sekreterinin asker kökenli olmamasına karar verilmiş, MGK’nın toplanma süresi iki ayda bir olarak belirlenmiş ve MGK’nın önerilerine hükümetin öncelik vermesi sonlandırılmıştır. Askeri harcamaların oranı azaltılarak parlamentonun kontrol yetkisi artırılmıştır. 2004 yılına gelindiğinde DGM’ler kapatılmış ve 2009 yılında ise sivil suça karışmış askerlerin sivil mahkemelerde yargılanmasına karar verilmiştir. Ayrıca 2. ve 3. Reform Paketleri ile siyasi partilerin kapatılması zorlaştırılmış ve Anayasanın 67. maddesinde yapılan değişiklikle beraber siyasi sisteme katılımın sağlanmasına yönelik kısıtlamalar kaldırılmıştır (Kalkan, 2017: 33-36).

Bahsedilen değişikliklerin Türkiye açısından değerlendirilmesi yapıldığında yönetim erkinin sivilleşme sürecine girdiği söylenebilmektedir. Askeri yönetimin siyasi alan konusundaki etki ve nüfusunun azaltılmaya çalışılmış olması, AB değerleri ile uyumu beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda söz konusu alanlarda yaşanan değişimler, Türkiye’nin siyasal hayatında daha sivil bir görünüm ile hareket etmesini kolaylaştırmaktadır.

3.2. Din ve Azınlık Haklarında İyileşme Etkisi

Müzakerelere başlamadan önce Türkiye-AB ilişkilerinde 11 Eylül saldırılarının etkisinden bahsedilebilmektedir. Bu bağlamda 11 Eylül saldırıları cihad kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir. ABD'nin söylemleri öncülüğünde, Avrupa'da 11 Eylül saldırılarının temeli din faktörü ile ilişkilendirilmiş ve İslami kimlikle özdeşleştirilmiştir (Arpacı, 2017: 269-270). Yaşanan durumun Türkiye'ye zarar verdiği söylenebilmektedir. Nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci devam ederken böyle bir terör saldırısının yaşanması ve suçun bütünsel anlamda İslam dinine yönelik ifade edilmesi ilişkilerin seyrini etkilemiştir. İslamofobi, ilk kez 1990'lı yıllarda kullanılmaya başlansa da 11 Eylül kavramıyla popüler bir kavram olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla İslamofobi, 2004 Madrid saldırısı, 2005 Londra saldırısı, 2015 Paris saldırısı ile Avrupa'da daha yaygın bir biçimde dile getirilmeye başlanmıştır. 2003 yılında Türkiye'de de El-Kaide terör saldırısı gerçekleşmiştir (Övet, 2016: 122). Bu noktadan değerlendirildiğinde, çoğunluğu Müslüman olan bir ülkenin (Türkiye) de terör saldırısıyla karşılaşmış olması, üzerinde durulması gereken bir meseledir. Terör olaylarının genel olarak din ayırımından ziyade bütün dinleri araçsallaştırdıkları ve belli bir kitleye korku salma amacı taşıdığı öne sürülebilir niteliktedir.

11 Eylül saldırılarının ardından IŞİD saldırılarının ortaya çıkışı ile birlikte AB içinde aşırı sağcı partilerin İslam karşıtı söylemlerine de rastlanmaktadır. Örneğin Le Pen, 2010 yılındaki bir konuşmasında Müslümanlar ile Naziler arasında benzerlik kuran söylemler içerisine girmiştir. Almanya'da kurulan Almanya İçin Alternatif, İsveçli Demokratlar, Hollanda'da Özgürlük Partisi, Danimarka Halk Partisi, Fin Partisi, İngiliz Savunma Birliği, Katalonya Platformu, Macaristan'da Jobbik, Yunanistan'da Altın Şafak gibi partiler İslam karşıtlığı yapmaya başlamıştır (Aktaş, 2017: 131-133).

Türkiye ise bu süreçte, AB'nin ilkeleri ile uyumlu olma gayreti içerisinde olurken din ve azınlık haklarında iyileşme sürecine de gitmiştir. İlk olarak azınlık haklarındaki iyileşmelerden bahsedilmek istendiğinde özel kurslarda Kürtçe öğretilmesine izin verilmiştir. 2006 yılında Kürtçe yayına başlanmıştır. 2009 yılında ise Kürt sorununun demokratik bir ortamda tartışılabilmesi adına siyasi bir süreç başlatılmıştır. 2011'de üniversitelere bölüm olarak Kürtçe seçmeli ders eklenmiştir. 2013'te ise mahkemelerde ya da kamu hizmetlerinde Kürtçeye ait kısıtlamalar kaldırılmaya çalışılmıştır. Başka örnekler bakıldığında 4771 sayılı kanun ile 2004 yılında Müslüman olmayan azınlıklara ait derneklere özgürlük verilmiş, kendi ibadethanelerini açabilmelerine imkan tanınmıştır. Örneğin 2010 yılında Trabzon Sümela Manastırı'nda bir ayin düzenlenmiş, Van Akdamar Kilisesi hizmete açılmıştır. 2011'de ise Sensinot Meclisi üyelerine vatandaşlık verilmiştir. Meselenin din hakları bağlamı değerlendirildiğinde 2011'de dini okulların faaliyetleri önündeki engeller kaldırılmıştır. Kamusal alanda başörtüsü yasağı 2010 yılında kaldırılmış ve 2012 yılına gelindiğinde okullara, üniversitelere başörtü ile giriş yasağına son verilmiştir (Kalkan, 2017: 37-39).

3.3. Müzakerelerin Başlaması ve Yaşanan Süreçlerin Analizi

Türkiye'nin sergilemiş olduğu uyum çabaları netice vermiş ve müzakerelerin başlamasını öngören 2004 Raporu yayınlanmıştır. Rapor AB tarafından 2005 yılı için müzakerelerin başlamasını tavsiye eder bir görünümde (Sayın, 2016: 47). Yapılan uyum sağlama girişimlerinden sonra AB tarafı Türkiye için müzakerelere başlama kararı almıştır. Tarihler 3 Ekim 2005'i gösterdiğinde "Tam Üyelik Müzakere Çerçeve Belgesi" sunulmuştur. Mevcut belgenin 2. paragrafında hedefin tam katılım olduğu ancak sürecin açık uçlu olduğu vurgulanmıştır. Bu vurgu aynı şekilde Hırvatistan için yapılsa da Türkiye'ye daha titiz davranıldığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Çünkü açık uçluluk ve hazmetme kapasitesinde kültürel farklılıklar ve nüfusun yoğunluğu üzerine vurgu yapılmıştır (Aktaran: Sobacı, 2011: 93-94).

AB'nin Türkiye ile müzakerelere başlamadan önce ortaya koyduğu şartlar, Türkiye perspektifinden işlerin zora sokulduğuna dair bir kanı oluşturmuştur. Örneğin 17 Aralık 2004 Zirve kararında Türkiye'nin müzakerelere başlayabilmesi için Gümrük Birliği Ek Protokol'ün 5.genişleme ile alınan ülkeleri de dahil etmesi beklenmiştir. Dolayısıyla AB'nin Kıbrıs Cumhuriyeti dediği ve Türkiye'nin ise Güney Kıbrıs diye tanımladığı ülkenin adı meselesinde birtakım çıkmazlar yaşanmıştır (Erhan ve Akdemir, 2016: 11). Bir diğer ifadeyle uzun zamandır AB üyeliği için bekleyen Türkiye'den Birliğe yeni olarak katılan üyelere ayırım yapmaksızın davranılması ve prosedürlere eklenmesi istenilmiştir. Ancak Türkiye, ilgili adayı ikiye bölünmüş bir yapı içerisinde tanımlamayı tercih etmiştir. Böylece adanın ismi konusunda AB ile aynı görüşte olmadığını altını çizmiştir.

Müzakerelerin en temel amacı üye olmak isteyen devletin AB'ye nasıl üye olacağına analizini yapmaktır. Bu sebeple AB üyeliği, bazı konularda pazarlığa açık görünümde (Sayın, 2016: 47). AB müktesebatı 35 fasıldan oluşmakta ve antlaşmaları kapsamaktadır. Müzakereler bir nevi aday ülkenin yaptığı icraatları denetleme amacı gütmektedir. Bütün konuların sona erdirilmesi oybirliği ile sağlanmaktadır. Bu bağlamda AB üyesi her ülkeye müzakereleri durdurma hakkı verilmektedir. 5. genişlemede böyle bir durum olmasa da Türkiye ile yapılan müzakerelerde üye ülkelerin veto ettiği örnek verilebilmektedir. İlaveten müzakerelerin başarılı bir biçimde sona ermesi de kesin üye olmayı sağlayamayabilir (Özer, 2009: 100-101).

AB ile Türkiye arasında hedeflenen müzakere sürecinin beş aşamasından bahsedilebilmektedir. Birincisi tarama sürecini sağlamaktır. İkinci olarak müzakere pozisyonlarına başlanmaktadır. Üçüncü olarak hazırlanan müzakere pozisyonlarının AB Dönem Başkanlığı'na sunulmasından sonra müzakereler açılabilir. Bu evrede süreç takibi yapıldıktan sonra müzakereler kapanabilmektedir. Dolayısıyla süreç sonunda Katılım Antlaşması onaya bırakılmaktadır (Sayın, 2016: 50). Bahsi geçen faaliyetler değerlendirildiğinde AB'nin prosedürlerinin oldukça kapsamlı olduğu söylenebilmektedir. Bu bağlamda AB'ye üye olmak isteyen bir devletin gerekli talimatlar öncülüğünde AB'ye üye olmak için başlattığı süreç uzun bir yol olarak betimlenebilmektedir.

Tablo 1. Türkiye ve AB Arasında Yaşanan Fasıl Süreci

Açılan Fasıllar	Güney Kıbrıs nedeniyle Konsey tarafından engellenen fasıllar
25. Bilim ve Araştırma	1. Malların Serbest Dolaşımı
20. İşletme ve Sanayi Politikası	3. İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi
18. İstatistik	9. Mali Hizmetler
32. Mali Protokol	11. Tarım ve Kırsal Kalkınma
21. Transavrupa Ağları	13. Balıkçılık
28. Tüketicinin ve Sağlığın Korunması	14. Taşımacılık Politikası
6. Şirketler Hukuku	29. Gümrük Birliği
7. Fikri Mülkiyet Hukuku	30. Dış İlişkiler
10. Bilgi Toplumu ve Medya	
3. Sermayenin Serbest Dolaşımı	Güney Kıbrıs'ın tek taraflı olarak veto ettiği fasıllar
16. Vergilendirme	2. İşçilerin Serbest Dolaşımı
27. Çevre	15. Enerji
12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı	23. Yargı ve Temel Haklar
22. Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu	24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik
17. Ekonomik ve Parasal Politika	26. Eğitim ve Kültür
33. Mali ve Bütçesel Hükümler	31. Dış Güvenlik ve Savunma Politikası
13 Aralık 2016 Tarihine Kadar Siyasi Blokağa Tabi Olmayan Fasıllar	
5. Kamu Alımları	34. Kurumlar
8. Rekabet Politikası	35. Diğer Konular
19. Sosyal Politika ve İstihdam	

Kaynak: T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, t.y)

Türkiye ve AB arasında yaşanan müzakere süreci tabloda gösterildiği gibi bir seyir izlemektedir. Bu bağlamda ilişkilerin yavaşladığı gereken ivmenin her iki taraf için de akışa bırakıldığı varsayımında bulunulabilir. Müzakerelerin yavaşlamasının nedenleri incelendiğinde beş temel konu üzerinde durulabilmektedir. Birincisi adanın isminde bir uzlaşma sağlanamamasından mütevellit ortaya çıkan sorundur. 1990 yılında Rum kesiminin adanın tamamı adına üyelik başvurusunda bulunması ve 2004 yılında AB tarafından Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tanınması, Türkiye'yi uluslararası alanda adanın kuzey bölümünü işgal eden bir tutumdaymış gibi lanse edilmesine sebebiyet vermektedir. İkincisi 2008 yılında yaşanan ekonomik krizdir. Tüm dünyayı etkileyen küresel kriz, AB'nin içinde de bozulmalar yaratmış ve Türkiye ile olan ticari faaliyetlerde düşüşler ortaya çıkarmıştır. Üçüncüsü AB içinde yaşanan ve artmakta olan yabancı düşmanlığı ile İslamafobidir. Mevcut durum AB'nin Türkiye'ye olan tutumunu

da belirlemektedir. Dördüncüsü mülteci sorunu, vize muafiyeti ve geri kabul antlaşmasıdır. Yaşanan Arap Baharı sonrasında milyonlarca insanın göç dalgasına açık hale gelen uluslararası sistemde, AB ile Türkiye arasında işbirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Türkiye'deki vatandaşların vizelerinin kaldırılması, gümrük birliğinin yeniden düzenlenmesi gibi konular gündeme gelmiştir. Ek olarak imzalanan muafiyet ve geri kabul antlaşması gereğince Türkiye'deki mültecilere yönelik 3 milyar Euro kaynak temin edilmesinde karar kılınmıştır. Ancak AB tarafının vize muafiyeti uygulaması yasal eksiklikler olduğu gerekçesiyle yürürlükten çıkarılmıştır. Beşincisi ise başlıkların bloke edilmesi olarak söylenebilir. (Ülger ve Özdemir, 2018: 140-145).

Kapsamlı ve uzun süreçler eşliğinde gerçekleşen müzakereler, Türkiye ve AB ilişkilerini zaman zaman duraksatıp zaman zaman da ivme kazandırabilmektedir. Ancak müzakerelerin açılmasından sonra yaşanan olaylar Türkiye tarafında müzakerelerin başlamasından önce kıyasla daha olumsuz bir bakışa yol açmıştır. İlişkilerin düzene girebilmesi adına iki tarafın da üzerine düşen sorumlulukları senkronize bir biçimde paydaşlar arasında bölüştürmesi gerekmektedir. Yine de müzakerelerin açık uçlu olduğunun altı çizilmelidir. Nasıl ki iyi giden müzakere süreçleri kesin adaylık sağlamayacağı gibi kötü giden ilişkilerin de açık uçlu olabileceği ve düzeleceği inancını bir taraftan saklı tutmak gerekmektedir (Sayın, 2016: 59).

4. 15 TEMMUZ BAŞARISIZ DARBE GİRİŞİMİNİN TERÖRİZM PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ VE AB UYUM REFORMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Türkiye terör olgusunu dünyada en çok yaşayan ülkelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda terör ve terörizm kavramlarının incelenmesi 15 Temmuz Başarısız Darbe Girişimine neden olan tespitlerin yapılmasını kolaylaştırabilmektedir. Terör daha çok zor kullanma araçlarını kullanarak korku sağlama ve amacını duyurmayı hedeflemektedir. Terörizm ise terör faaliyetlerini benimseyen düşünceler sistemine dahil edilmektedir (Önal, 2022: 6-7). Terörizm kavramının duyulmaya başladığı dönem, 1789 Fransız İhtilali'ne götürülebilmektedir. 1793 Konvansiyon döneminde Jakobenler için kullanılan kavram daha sonradan günümüze kadar gelişmiştir (Öktem, 2004: 133). Terörizmin bir türü olan siyasi amaçlı terörizm, köklü değişikliklerle siyaset icra etme olarak nitelendirilebilmektedir. Bu bağlamda siyasi amaçlı terörizmin hedefleri beş maddede özetlenebilmektedir. Birincisi ulus devletin sınırları içindeki halkı korkuya sevkettir. İkincisi mevcut olan siyasi otoriteyi bozuma uğratarak halk ile yönetim arasında uzaklaşmayı sağlamaktır. Üçüncüsü siyasi otoriteyi güçsüzleştirerek var olan düzene karşı çıkanların sayılarını arttırmaktır. Dördüncüsü kamuoyunu medya ve iletişim kanallarıyla kendine göre haklı davasını kabul ettirmektir. Beşincisi ulus devlet içindeki siyasi yönetim kadrolarını devre dışı bırakarak kendi yönetimini sağlamaktır (Ergil, 1992: 139-140).

Terörizmin birçok çeşidinden bahsedilebilmektedir. Sırasıyla; devlet içi terörizm, devlet terörizmi, devlet destekli terörizm, uluslararası terörizm, uluslararası terörizm, siber terörizm ve modern terörizmdir. Devlet içi terörizmden bahsederken suçun işlendiği aktör ve yapıların devlet sınırları

dahilinde hükümetleri, devletin kurumlarını ve halkı kapsamaya yönelik olduğundan bahsedilmektedir. Devlet terörizmi, bir ulus devletin kendi vatandaşlarına uyguladığı şiddet olarak betimlenebilmektedir. Devlet destekli bir terörizmde bir ülkenin başka bir ülkeyi hedef alarak o ülkedeki düzen karşıtı faaliyetleri desteklemesiyle ortaya çıkmaktadır. Uluslararası terörizm, en az iki devletin vatandaşlarını tehdit eden bir yapılanma olup siyasi amaç taşımaktadır. Uluslararası terörizm failerin uyrukları ile kurbanların uyruklarının farklı olduğu zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Siber terörizm, bireylere ya da hükümetlere korku vermek amacıyla internet aracılığı ile yapılan saldırıları kapsamaktadır. Modern terörizm ise her ortamda ortaya çıkabilen belli kurumları hedef almaktan ziyade bireyleri hedef almaya çalışmaktadır (Şimşek, 2016: 323-326).

Siyasi amaçlı terörizm genel olarak terörist faaliyetlerde bulunan tarafın beklentilerini kabul ettirmek amacıyla bireylerin üzerinde hakimiyet sağlamaktadır. Dolayısıyla halkın ekonomik düzeyine, psiko-sosyal sağlığına, vücut bütünlüğüne, kamusal hizmetlerin erişimlerini baltalamayı hedeflemektedir (Çam ve Coşkun, 2022: 61). Uluslararası sistemde terörist gruplar ulus devletler tarafından tanınabilir ya da değişik isimler ile dile getirilebilmektedir. Örneğin Türkiye PKK, ASALA, PYD, YPG ve FETÖ gibi örgütleri terörizm ile nitelendirirken Almanya, Fransa ve İsveç gibi ülkeler siyasi örgütler olarak nitelendirebilmektedir (Abdürrahmanli, 2019: 96). Dolayısıyla bir ulus devletin terörist grup olarak gördüğü bir örgütü, başka ulus devletler bu şekilde nitelendirmeyebilmektedir.

Bahsi geçen terörizm konularına bakıldığında 15 Temmuz Başarısız Darbe Girişimi'nin faili FETÖ terör örgütü, siyasi amaç taşıyan devlet içi terörizm türü kapsamında değerlendirilebilmektedir. Çünkü devlet içi terörizmde en önemli unsur terör faaliyetlerini ulus vatandaşlarının kaybına yol açacak şekilde yönelmeleridir (Saraçlı, 2007: 1056). Terörizme yönelik risk bileşenlerine bakıldığında belirsizlik, sosyal kimlik ve yakın çevre olduğu söylenebilmektedir. Ne zaman ortaya çıkacağına tam kestirilememesi tüm bu risk faktörlerini taşımaktadır (Yeniçeri ve Dönmez, 2008: 101). Dolayısıyla 15 Temmuz gecesi yaşanan suç faaliyeti vatandaşların üzerinde bir risk algısı yaratarak belirsizliğe yol açmış ve durumun psikolojik boyutunun eklenmesine de yol açmıştır.

FETÖ ilk olarak 1966 yılında Fetullah Gülen tarafından ortaya atılsa da 1970'li yıllarda İzmir Kestanepazarı'nda Kuran kursunda görev yaptığı sırada çevresine topladığı kesimlerle birlikte kurulmuştur. Sadakat ve gizlilik temelli stratejilerle dini bir araç olarak kullanmaya başlayan FETÖ, küçük çocukları eğitim sürecine hazırlayarak onları çeşitli mesleklere yerleştirmiştir. Kısacası örüntülü bir biçimde bireyleri çift kimlikli olarak yetiştirmeyi hedeflemiştir (Aktaran, Avcı, 2019: 155). Ardından FETÖ, 15 Temmuz 2016 yılında siyasal yönetimi hedef alan bir girişimde bulunmuştur. Saat 22.00'de TRT yayınından yapılan "Yurtta Sulh Konseyi" adını verdikleri bir bildiri okunmuştur. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Erdoğan televizyon kanalına bağlanarak vatandaşlardan demokrasiyi koruma talebinde bulunmuştur. Yaşanan gecede darbeciler MIT, TBMM ve Külliye olmak üzere devletin kurumlarını

bombalamıştır. Vatandaşlar ile darbeciler arasında yaşanan mücadelede 249 kişi vefat etmiş, 2000'e yakın insan da yaralanmıştır (Çakı, 2018: 96-97).

AB tarafına bakıldığında ilk açıklama AB Yüksek Temsilcisi Frederica Mogherini'den gelmiş, Türkiye'de yaşanan darbe girişimini kınadığını ifade etmiştir. Ardından AB Konseyi Başkanı Donald Tusk, Komisyon Başkanı Jean Claude Juncker ve Mogherini, yaptıkları ortak bir açıklamada darbenin kabul edilemez bir durum olduğunu beyan etmişlerdir (Aktaran: Ülger ve Özdemir, 2018: 147). Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin bozulmasına yol açan ise anayasada belirtilen olağanüstü hal ilanı olmuştur. Türkiye'de olağanüstü hal ilan edilmesi ve idam cezası tartışmalarının gündeme gelmesi ile birlikte AB tarafı bu süreci eleştirmiştir. Ardından 2017 yılında Avrupa Parlamentosu Türkiye ile yapılan müzakerelerin askıya alınması için üye devletlere ve Komisyon'a seslenmiştir. Bu seslenişin hukuki bakımdan bağlayıcılığı yoktur. Ancak ilk defa AB kurumlarından birinin aday ülke ile yaşanan müzakere sürecinin askıya alınmasını talep eden bir görüşte bulunmuş olmasından dolayı önem arz etmektedir (Ülger ve Özdemir, 2018: 148-151).

15 Temmuz Başarısız Darbe Girişimi Batı medyasında daha çok hükümete yönelik eleştiriler barındırmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın otoriter bir yönetime geçtiği gerekçesiyle darbe girişiminin olduğunu söyleyen birçok gazete başlıklarına da rastlamak mümkündür (Aktaran; Duman, 2018: 80). AB-Türkiye ilişkilerinin birbirinden uzaklaşmasına neden olan bir diğer netice ise 16 Nisan 2017 yılında sistem değişikliğini amaçlayan referandumdur. Hükümetin bu atılımı AB nezdinde hoş karşılanmamıştır. AB'nin açıklamaları önergenin diktatörlük ile sonuçlanabileceği endişesinden yola çıkmaktadır (Ercan, 2017: 18).

Türkiye'nin AB reformlarının uygulanmamasından önceki mevcut durumuna bakıldığında, siyasi sistemde darbelerin daha sık yer aldığını söylemek mümkündür. AB reformlarından sonra yaşanan darbenin başarısız olmasının nedenlerinden birinin reformların iyileştirici etkisinden bahsedilebilmektedir. Demokrasi kavramı "halk tarafından ve halk için yönetim" olarak betimlendiğinde yönetme işini halkın seçtiği bireyleri temsil eden siyasi partiler üstlenmektedir (Lijphart, 2016: 15-16). Genel olarak incelendiğinde 15 Temmuz Darbe Girişiminin başarısız olma sebepleri; Türk halkının demokrasiye sahip çıkma isteği ve AB reformlarının iyileştirici etkisidir. Türk halkının 15 Temmuz gecesi sokağa çıkmasında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın söylemleri de yadsınmamalıdır. Bilakis, iktidar ve toplum arasında kurulan söylemsel bağın güçlü bir biçimde edime dönüşebileceğinin örneklerinden biri de 15 Temmuz gecesidir. Dolayısıyla 15 Temmuz gecesi Türk halkı, demokrasiye sahip çıkmak adına darbenin önlenmesinde etkili bir rol oynamıştır. Ancak çalışmanın konusu AB üyelik sürecinde gerçekleştirilen reformları örneklemine dahil etmiştir. Bu bağlamda çalışmada, darbenin başarısızlıkla sonuçlanmasının sebeplerinden bir diğeri olan AB üyelik reformlarına odaklanılmıştır.

Türkiye'nin darbe geçmişi, kurulu bir demokratik sistemin işleyişini zedeler bir görünüm arz etmektedir. Aynı zamanda dış ilişkilerle olan ekonomik, siyasi, hukuki ve kültürel bağın güvenilirliğini sorgulatabilmektedir. Bahsi geçen uyum paketleri neticesinde anayasadaki değişikliklerle Türkiye'de bir ölçüde sivilleşme yaşanmıştır. Halkın askeri yönetime olan bakış açısında birtakım farklılıklar olduğu söylenebilmektedir. Dolayısıyla 15 Temmuz Darbesi'nin başarısız olmasının sebeplerinden biri olarak AB reformlarının dolaylı bir etkisinden bahsedilebilmektedir (Kalkan, 2017: 36). Türkiye, mevcut konjonktüründe AB ile kuracağı ilişkilerin seviyesini kapsayıcı bir biçimde ele almaya gayret etmelidir. Birliğin günümüzdeki algısı Türkiye'nin kısa vadede üye olamayacağı izlenimidir. 1959 yılından beri bekleme süreci, Türkiye'de zaman zaman ümitlerin kesilmesine sebep olmaktadır. Bir tür bekleme yorgunluğu yaşayan Türkiye'nin bu süreçte temkinli davranarak ihtiyatla hareket etmesi gerekmektedir. Türkiye'nin bu uzun süreçte kararlı olması, Türkiye'ye uzun vadede gerek kendi iç dinamiklerinde gerekse de dış ilişkilerinde dirençli, yumuşak güce daha fazla önem atfeden bir ulus devlet olma avantajı sağlayacaktır.

5. SONUÇ

Türkiye ve AB ilişkileri birçok bakımdan ele alınabilmektedir. Ekonomik, siyasi, askeri, kültürel yönlerden incelenebilir. Bu bağlamda çalışma Türkiye ve AB ilişkilerini siyasi yönden inceleyerek, Birliğe uyum sürecinde yaşanan reformlara odaklanmaktadır. İki taraf arasında yaşanan gelişmeler, uzun soluklu bir süreci kapsadığı için birçok araştırmaya konu olagelmiştir. Dolayısıyla Birlik ve Türkiye arasında yaşanan gelişmeler uluslararası sistemin dokusunu da etkileyebilmektedir. Türkiye'nin dünya siyasetinde yer aldığı konum açısından AB ve Türkiye ilişkileri önemli bir yer tutmaktadır. Gerek iç ilişkilerde yaşanan gerekse de dış ilişkilerde yaşanan gelişmeler Türkiye ve AB arasındaki diyalogları etkileyebilmektedir. Bu bağlamda Birliğin aday ülkesi konumundaki Türkiye'de yaşanan 15 Temmuz Başarısız Darbe Girişimi ilişkilerin seyrini etkilemiştir. Dolayısıyla çalışma, Türkiye'de yaşanan darbenin başarısızlıkla sonuçlanmasını AB reformları ile ilişkilendirme gayreti içerisine girmiştir. Bu bağlamda Türkiye içinde yaşanan uyum çabalarına odaklanılmıştır. Uyum çabalarında yapılan değişiklikler incelenerek iyileştirme olup olmadığı tartışılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın elde ettiği bulgular aşağıdaki gibidir:

- Türkiye kurulduğu tarihten itibaren Batı ile ilişkisini kesmemiş, bilakis Avrupa Kıtası ile diyaloglarını arttırmak için çeşitli örgütlere üye olmuştur. Dolayısıyla AET üyeliği ile başlayan AB süreci, Türkiye'nin kendini Batı'nın bir parçası olarak görmesi olarak yorumlanabilmektedir.
- Türkiye'nin Avrupa ile kurduğu diyaloglar incelendiğinde günümüze kadar devam edebilen bir darbe zinciri, Birlik ile olan ilişkilere zarar vermektedir.
- Türkiye'nin uyum sürecinde yaptığı reformlar incelendiğinde siyasal yönetimin sivilleşerek iyileşme sürecinde olduğu söylenebilmektedir.

- 15 Temmuz Darbesinin başarısızlıkla sonuçlanmasının sebeplerinden biri olarak yapılan reformların etkisi öne sürülebilir. 15 Temmuz Darbe Girişimi, iki taraf arasındaki ilişkileri bozuma uğratsa da Türkiye'nin darbeyi önlemesindeki tavrında, AB uyum reformlarının etkisinden söz edilebilmektedir.
- Çalışma boyunca darbeden sonraki ilişkiler incelendiğinde Türkiye'nin aday ülke konumundan üye ülke konuma geçmek için daha fazla uyum çabasına girmesi gerekmektedir.
- Birlik ile olan asimetrik ilişkiler değerlendirildiğinde Türkiye'nin daha fazla sorumluluğu bulunmaktadır. Bu bağlamda yapılacak olan iyileştirmelere devam edilmesi, Türkiye'nin hem iç hem de dış siyasetinde yumuşak gücünü daha da artırıcı etkiye kavuşmasını sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Abdurrahmanli, E. (2019) "Küreselleşme Olgusuyla Birlikte Büyüyen Terörizm", Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1): 93-118.
- Afşar, Ö. A. (2019) "15 Temmuz'a Giden Süreçte Türk Demokrasisinde Sivil Asker İlişkileri", İnsan&İnsan, 22(6): 737-766.
- Aktaş, M. (2018) "AB Ülkelerinde İslamafobi ve Terörizm", Ombudsman Akademik, 7: 127-155.
- Arat, T. (1995) "Avrupa Birliği ile Türkiye Arasındaki İlişkiler ve Gümrük Birliğinin Yeri", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 44(1): 587-606.
- Arpacı, I. (2018) "Terörizm ve Cihad Üzerine Kavramsal Bir Mukayese", Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(34): 263-294.
- Avcı, E. (2019) "Yeni Sol Dalgadan Küresel Dalgaya Türkiye'de Terörizm", Kara Harp Okulu Dergisi, 29(1): 139-166.
- Çam, Y. ve Coşkun, S. (2022) "Küresel Kamusal Bir Kötü: Terörizm", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 48: 56-66.
- Çakı, F. (2018) "Türkiye'de 15 Temmuz'un Toplumsal Etkileri ve Ona Yol Açan Faktörler Üzerine Düşünceler", Akademik İncelemeler Dergisi, 13(1): 91-124.
- Çoban Oran, F. (2018) "Türkiye-AB İlişkilerinde Yeniden Canlanmadan "Hedef Değişimine" Doğru", Yönetim Bilimleri Dergisi, 16(31): 427-442.
- Dinan, D. (2009) "Avrupa Birliği Tarihi", Çeviren: Hale Akay, 2.bs., İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Duman, M. Z. (2018) "15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi", Liberal Düşünce Dergisi, 23(90): 71-95.
- Ercan, M. (2017) "15 Temmuz Sonrası Türkiye-AB İlişkileri; İlişkilerin Gelecek Öngörüsü", Akademik Bakış Dergisi, 63: 14-28.

- Ergil, D. (1992) “Uluslararası Terörizm”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 47(3): 139-143.
- Erhan, Ç. ve Akdemir, E. (2016) “Türkiye-Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde İlk On Yılın Muhasebesi (2005-2015)”, Bilig, 78: 7-35.
- Kalkan, E. (2017) “Türkiye’nin Avrupa Birliği Sürecinde Demokratikleşme Çabaları”, Hergüner, B. ve Kalkan, E. (eds.), Farklı Boyutlarıyla Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri, 1.baskı, Ankara, Siyasal Yayınevi.
- Koçak, S. Y. (2009) “Ankara Antlaşması’ndan Müzakerelere Avrupa Birliği Mali Yardımları”, Yönetim ve Ekonomi, 16(2): 133-146.
- Lijphart, A. (2016) “Demokrasi Modelleri Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları”, Çeviren: Ayas, G. ve Bulsun, U. U., 2.bs., İstanbul: İthaki Yayınları.
- Öktem, E. (2004) “Uluslararası Hukukta Terörizm Tanım Sorunu ve Milli Bağımsızlık Hareketleri”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 3(5): 133-147.
- Önal, B. (2022) “Terörizm ve Yalnız Kurtlar”, Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Övet, T. (2016) “Terörizm, İslamofobi ve Nefret Suçu İlişkisi”, Güvenlik Bilimleri Dergisi, 5(1): 109-140.
- Özer, M. A. (2009) “Avrupa Birliğine Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye”, Yönetim ve Ekonomi, 16(1): 89-105.
- Özdemir, H. ve Çiftlikçi, A. (2015) “Avrupa Birliği (AB)’ne Üyelik Sürecinde Türkiye’de Hukuk Devletinin Dönüşümü: Helsinki Zirvesi’nden Günümüze İç Hukukta Yapılan Düzenlemeler Üzerine”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25(1): 123-144.
- Sayın, Y. (2016) “Türkiye’nin Avrupa Birliğine Katılım Müzakereleri ve Müzakere Fasılları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 19(2): 41-62.
- Saraçlı, M. (2007) “Uluslararası Hukukta Terörizm”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11(1-2): 1049-1078.
- Sobacı, M. Z. (2011) “Avrupa Birliği Koşullılığının Etkililiği Bağlamında Türkiye’de Reform Üzerine Bir Analiz”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 10(1): 85-100.
- Şimşek, M. (2016) “Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma”, Akademik Bakış Dergisi, 54: 319-335.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, (t.y.) “Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Önemli Tarihler”.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı (2022)
https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/mzakere_karti_ocak_2022.pdf.

Uysal, C. (2001) “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler”, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, 1: 140-153.

Ülger, İ. K. ve Özdemir, Ç. (2018) “15 Temmuz Darbe Girişiminin Ardından Türkiye-AB İlişkileri”, Kartepe Zirvesi 2017 Uluslararası 15 Temmuz ve Darbeler Küresel Etkiler, Medya ve Demokrasi Sempozyumu Tebliğler Kitabı, Yayın sahibi: İ. Karaosmanoğlu, Kocaeli, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları, 1: 137-160.

Yeniçeri, Z. ve Dönmez, A. (2018) “Terörizm ve Terörist Algısı: Silahı Kimin Tuttuğu Ne Kadar Etkili?”, Türk Psikoloji Dergisi, 23(62): 93-103.